

Metody pro rozvoj čtenářství a čtenářské gramotnosti založené na praxi a výzkumu (evidence based)

Současné zahraniční výzkumy ke čtenářství ukazují, že je naprosto nezbytné, aby učitelé učili žáky čtenářské strategie a dovednosti ve všech ročnících základní školy. Mnoho žáků potřebuje modelování a pomoc při kladení otázek na porozumění a také při odpovědích na tyto otázky, stejně jako při předvídání. Mnoho žáků nedokáže shrnout text, neumí najít hlavní myšlenku a určit pořadí událostí v textu.

Výzkumy se tedy zaměřují na metody a postupy, které by mohly žákům pomoci.

Nejvíce informací o výzkumech ve čtenářství je publikováno v knize Handbook of Reading Research. Tato publikace je pravidelně aktualizovaná, nejnovější vydání je z roku 2010.

Kamil, M. L. – Pearson, P. D. – Moje, E. B. – Afflerbach, P. (ed.): Handbook of Reading Research. Routledge 2010.

Další knihy k tématu:

Block, C. C. – Parris, S. R.: Comprehension instruction: Research-based best practices. New York, Guilford 2008.

Harvey, S. – Goudvis, A.: Strategies that work: Teaching comprehension to enhance understanding. York, Stenhouse 2000.

Keene, E. O. – Zimmermann, S.: Mosaic of thought: The power of comprehension strategy instruction. Portsmouth, Heinemann 2007.

Některé konkrétní metody pro výuku čtení, opřené o výzkum a praxi:

Učíme se navzájem

Učíme se navzájem je technika *podporované diskuse (diskuse s oporou)*, která rozvíjí vícečetné strategie porozumění textu. Jedná se o tyto *strategie*:

- *shrnutí přečtené části textu*
- *kladení otázek k textu*
- *vyjasňování nejasných slov nebo myšlenek*
- *předvídání* – odhadování, co bude v textu následovat

Kromě těchto čtyř strategií si žáci rovněž procvičují schopnost odhadnout, jak dlouhou část konkrétního textu jsou schopni zpracovat naráz. Text totiž čtou po částech, o jejichž rozsahu sami ve své skupině rozhodují.

Autorkami metody jsou americké pedagožky a badatelky Annemarie S. Palinscarová a Ann L. Brownová, které metodu vyvinuly, ověřily a v roce 1984 publikovaly výsledky svého výzkumu.

Co říkají výzkumy o metodě *učíme se navzájem*?

A. S. Palinscarová a A. L. Brownová (1986) zjistily, že se při použití techniky *učíme se navzájem* zlepšilo porozumění textu u studentů již po 15–20 dnech. Podle další studie Palinscarové a Klenkové (1991) nejenže se porozumění textu u studentů zlepšilo takřka okamžitě, ale zlepšení mělo trvalý charakter. Obzvláště velký užitek přináší tato technika žákům s poruchami čtení, pokud se používá při nápravných hodinách (Cooper et. al., 2000) a také když se využívá při výuce žáků ze sociálně vyloučených komunit a se špatným sociokulturním zázemím (Carter, 1997). I když metoda *učíme se navzájem* byla původně určena pro druhostupňové žáky s potížemi ve čtení, prokázalo se, že velmi úspěšně pomáhá žákům i na 1. stupni – i u nich se dosahuje dobrých a trvalých výsledků v porozumění čtenému textu. A to jak u žáků, kteří se učí ve velkých skupinách, tak při práci v malých skupinách vedených učitelem a i při práci ve skupinách vedených samotnými žáky (Cooper et. al., 2000; Palinscarová & Brownová, 1984, 1986; Palinscarová & Klenková, 1991, 1992). Rosendhine a Meister (1994) prozkoumali výsledky šestnácti studií zaměřených na *učení se navzájem* a dospěli k závěru, že *učíme se navzájem* je technika, která spolehlivě rozvíjí čtení s porozuměním.

Košťálová, H.: *Učíme se navzájem*, Kritické listy 24, 2006.

Oczkus, L. D.: *Reciprocal teaching at work*. Newark, IRA 2010.

Debata s autorem

Debata s autorem je metoda se podobá jiným způsobům řízeného čtení. Odborný text je rozdělen do několika částí, žáci si kladou otázky směřující k autorovi (např. *Vysvětlil to autor dost jasně? Jakým způsobem dává autor najevo, že v textu nastala nějaká změna?*). Po celou dobu je čtenář stimulován, aby během čtení bral v úvahu autora. Cílem je zapojit čtenáře do permanentní diskuse s autorem, a tím prohloubit jeho porozumění textu.

Beck, I. L. – McKeown, M. G. – Hamilton, R. L. – Kucan, L.: *Questioning the author: An approach for enhancing student engagement with text*. Newark, IRA 1997.

Literární kroužky

Žáci se rozdělí do skupin (4-5 žáků v jedné skupině) a vyberou si roli, která je jim sympatická (v delším horizontu je lepší role střídat, aby jeden žák stále jen nekreslil a jiný pořad nehledal jen citáty). Všichni čtou stejný text a navzájem si sdělí výsledky své práce. Mohou vybrat nejpovedenější produkt a ten prezentovat ostatním skupinám. Důležité je, aby společná práce a diskuse vedla k hlubší interpretaci textu.

Role

Spojovatel – vytváří spojení mezi textem a vlastním životem

Mistr pasáží – definuje pasáže/části textu, které jsou zapamatováníhodné

Ilustrátor – provádí grafické obrazy, vizuální vidění textu

Tazatel – zajímá se o analýzu a smysl textu

Short, K. G. – Kauffman, G.: „So what do I do?“ The role of the teacher in literature circles. In: Roser, N. L. – Martinez, M. G. (ed.), Book talk and beyond: Children and teachers respond to literature. Newark, IRA 1995.

Poslední slovo patří mně

Je dalším ze způsobů, jak vést studenty úvahami a reflexí po přečtení nějakého textu. Dává diskusi ve třídě rámec, ať už se hovoří o textu narativním (uměleckém), nebo informativním, naučném. Tato metoda je vhodná zejména pro „rozmluvení“ studentů se zábranami a ostychem.

Popis metody

1. Učitel požádá žáky, aby si při čtení textu vybrali jednu nebo dvě pasáže, které se jim zdají zvláště zajímavé a jež podle nich stojí za to nějak komentovat.
2. Zvolenou pasáž si žáci doslova opíší na excerpční kartičku nebo malý kus čistého papíru a poznamenají si k ní také číslo strany, odstavec, řádek.
3. Na druhou stranu kartičky žáci napíší svou poznámku k citátu. Poznámku píšou jako souvislý text, ne pouhé body.
4. Jeden žák přečte výpisek. Žák předem oznámí třídě, ze které strany (odstavce) citát pochází.
5. Ostatní odhadují, proč si jejich spolužák vybral právě tento citát, a snaží se nalézt co nejpravděpodobnější důvod. Své názory objasní. Je nutné nenechat diskusi odběhnout od tématu a nedopustit posměšné nebo nevýznamné poznámky.
6. Diskuse je uzavřena tak, že učitel požádá žáka, který vybíral citát, aby přečetl ostatním své poznámky, které si k citátu připravil. Toto je definitivní konec diskuse. Poslední slovo patří tomu, kdo vybíral citát.

Vaughan, J. L. – Estes, T. H.: Reading and reasoning beyond the primary grades. Boston, Allyn and Bacon 1986.